

KUR'ÂN'IN KALBI FÂTİHA SÛRESİ

KUR'ÂN-I KERİM ÇALIŞMALARI SERİSİ

Derleyen

CEMÂLNUR SARGUT

NI
NEFES

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	11
FÂTİHA SÛRESİ	13
ÂYET 1	37
“ <i>Bismi’llâbi’r-rahmâni’r-rahîm</i> ”	
“Rahmân ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”	
ÂYET 2	59
“ <i>el-hamdu li-llâbi rabbi’l-’âlemîn.</i> ”	
“Hamd Âlemlerin Rabbi Allah’a Mahsustur.”	
HAMD.....	80
HAMD ALLAH’A AİTTİR.....	90
ÂLEMLERİN RABBİ	106
ÂYET 3	129
“ <i>er-rahmâni’r-rahîm</i> ”	
“O, Rahmân’dır, Rahîm’dır.”	
ÂYET 4	167
“ <i>mâliki yevmi’ d-dîn</i> ”	
“Din Gününün Sahibidir.”	

ÂYET 5	209	
<i>“iyyâke na’bûdü ve-iyyâke nesta’in”</i>		
“Ancak sana kulluk ederiz ve ancak senden yardım bekleriz.”		
ÂYET 6	281	
<i>“ihdinâ’s-şırâta’l-müstakîm”</i>		
“Bizi doğru yola ilet.”		
ÂYET 7	319	
<i>“şırâta’llezîne en’amte ‘aleyhim ğayri-l-maġdûbi ‘aleyhim ve-lâ’đ-dâllîn”</i>		
“Kendilerine nimet verdiĝin kimselerin yoluna, gazâba uğrayanların ve sapanlarınkine deĝil.”		
NAMAZDA FÂTİHA SÛRESİ’Nİ OKUMANIN YORUMU.....		373
KAYNAKÇA.....	401	
GENEL DİZİN	405	

ÖNSÖZ

Birçok mutasavvıfa göre Fâtiha Sûresi, mücevherlerle incilerin karışımıdır. Fâtiha'nın bir parçası mücevher, ikinci parçası da incidir. Bu nedenle Fâtiha, Allah'la kul arasında ikiye bölünmüştür. Mücevherden maksat mârifet nurudur; Allah'tan gelir. İnciden maksat ise doğru yolda amel ve istikamet etmektir ki, birincisi ilim, ikincisi ameldir. İncinin hakikatinde ise ilim de, amel de gereklidir.

Fâtiha, bütün Kur'ân'ın hakikatlerinin içinde gizlendiği, Allah'ın kula selâm ettiği, kulun da bu hakikatle Allah'ına yaklaştığı en önemli sûredir. Buradaki en büyük hakikat, Allah'ın kulu ile konuşması, sonra da kulun ağzından Kendi ile konuşmasıdır.

Rabbim bu sûreyi idrak edebilmeyi cümlemize nasip etsin.

Cemâlnur Sargut

FÂTIHA SÛRESİ

1. “Bismi’llâhi’r-raḥmâni’r-raḥîm”

“Raḥmân ve Raḥîm olan Allah’ın adıyla”

2. “el-ḥamdu li-llâhi rabbi’l-‘âlemîn”

“Hamd, âlemlerin Rabbi Allah’a mahsustur.”

3. “er-raḥmâni’r-raḥîm”

“O Raḥmân’dır, Raḥîm’dir.”

4. “mâliki yevmi’ d-dîn”

“Din gününün sahibidir.”

5. “ıyyâke na’bûdü ve-ıyyâke nesta’in”

“Ancak sana kulluk ederiz ve ancak senden yardım bekleriz.”

6. “ihdinâ’ş-şırâta’l-müstakîm”

“Bizi doğru yola ilet.”

7. “şırâta’llezîne en’amte ‘aleyhim
ğayri’l-mağdûbi ‘aleyhim ve-lâ’ d-dâllîn”

*“Kendilerine nimet verdiğin kimselerin yoluna.
Gazâba uğrayanların ve sapanlarınkine değil.”*

- *Hadîs-i şerifte, “Peygamber Efendimiz (s.a.s) Hazret-i Übeyy İbn-i Ka’b’a: “Sana ne Tevrat’ta, ne İncil’de, ne Zebur’da, ne de Kur’ân’ın diğer kısımlarında benzeri indirilmiş bir sûre öğretmemi ister misin?” buyurdu. Übeyy İbn-i Ka’b: “Evet, yâ Resûlallah!” dedi. Resûl-i Ekrem Efendimiz (s.a.s): “Namazda nasıl okuyorsun?” buyurdu. Übeyy İbn-i Ka’b, Fâtiha Sûresi’ni okuyunca, Peygamber Efendimiz (s.a.s): “Evet, nefsim kudret elinde bulunan Allah’a yemin ederim ki, onun eşi ne Tevrat’ta, ne İncil’de, ne Zebur’da ve ne de Kur’ân’ın diğer kısımlarında indirilmiştir. O bana verilen şanlı Kur’ân’ın içinde bulunan yedi âyetli Fâtiha Sûresi’dir, buyurdu. (Buhârî, Tefsir-ül Kur’ân: 27; Ebû Dâvûd, Salât: 17’den).*

“Fâtiha’sız namaz yoktur.” (Müslim, “Salât”, 34; İbn Mâce, “İkâme”, 11).

“Ben namaz sûresi olan Fâtiha’yı kendim ile kulum arasında yarı yarıya taksim ettim; yarısı benim ve yarısı kulumundur. Kuluma istediğini veririm.” (Müslim, “Salât”, 38-40; İbn Mâce, “Edeb”, 52).

- Allahu Teâlâ, Fâtiha Sûresi’ni hususî olarak bu ümmete indirmekle onlara büyük bir ikramda bulunmuştur. Orada duadan önce hamd ve senâ vardır. Bu, duanın daha çabuk kabulü için önce zikredilmiş ve bu şekilde Allahu Teâlâ, kullarına, kendine nasıl dua edeceklerini öğretmiştir. Bu sûreye, kitâb-ı ilâhîyi ilk açan sûre olduğu için, “Fâtihatu’l-kitâb” denmiştir ve bundan başka onun “es-seb’u’l-mesânî”, “el-Kur’ânü’l-azîm” gibi isimleri vardır.

Denilmiştir ki: Fâtiha Sûresi, bir defa Mekke’de bir defa da Medine’de nâzil olduğu için ona “el-mesânî” ismi verildi. Fâtiha’nın her inişinde Resûlullah (s.a.s) için ayrı bir anlayış ve değişik mânâlar hâsıl oluyordu. Hatta Resûlullah onu her okuyuşunda kendisine değişik bir mânâ zâhir oluyordu. Bu, onun bütün zamanlarında devam etmiştir. Onun ümmetinden gerçek mânâsıyla namaz kılanlar için de (derecelerine göre) Fâtiha’nın sır ve incelikleri açılır keşfolur; her bir okuyuşlarında onun mânâ denizinden hikmet incileri ortaya çıkar.¹

- **Hacı Bektâş-ı Velî’nin yorumuna göre Fâtiha’nın sırrı budur ki:**

Hak Teâlâ Tevrat, İncil ve Zebur’da her ne anlattıysa tamamı Kur’an’dadır. Kim Fâtiha’yı doğru ve samimiyetle okursa İncil’i,

¹ Şehâbeddin Sühreverdi, *Gerçek Tasavvuf-Avârifü’l Maârif*, s. 386.

Zebur'u, Tevrat'ı ve Kur'ân'ı okumuş gibi sevap bulur. *"Elhamdü"* beş harftir. Namaz beş vakittir. Kim bu beş harfi okursa namazda kusuru olsa bu beş harf hürmetine Hak Teâlâ onu af eyleye. Allah üç harftir. Üçü beşe ekle, sekiz harf olur. Kim bu sekiz harfi okusa Yüce Tanrı sekiz cennet kapısını ona açar. *"Rabbi'l-âlemîn"* on harftir. On harfi sekize katsan on sekiz olur. Hak Teâlâ on sekiz bin âlemi yarattı. Her kim bu on sekiz harfi okusa on sekiz bin âlem halkı kadar sevap verir. *"Errahmânirrahîm"* on iki harftir. On sekiz ilave edin. Otuz harf olur. Sırat Köprüsü otuz bin yıllık yoldur. Her kim bu otuz harfi okusa Sırat'ı yıldırım gibi geçer. *"Mâliki yevmi'ddîn"* on iki harftir. Otuza on iki ilave etsen kırk iki harf olur. Kim bu kırk iki harfi okursa, kırk iki yıl Hak Teâlâ'ya ibâdet etmişçe sevap bulur. *"İyyâke na'büdü"* sekiz harftir. Kırk ikiye eklesen elli harf olur. Kıyâmet günü elli bin yıllık yoldur. Nitekim Yüce Allah Kur'an'da buyurur: *"fi yevmin kâne mikdârühü hamsîne elfe senetin" / "miktarı elli bin sene süren bir gün içinde ona çıkar."* (Me'âric, 4). Her kim bu elli harfi okusa Hak Teâlâ onu kıyâmet işlerinden korusun. Ona gölge versin. *"Ve iyyâke nestâinü"* on bir harftir. Elliye eklesen altmış bir harf olur. Tesbih edilen Yüce Allah, altmış deniz yarattı. Bu altmış bir harfi okusa o denizlerin damlası kadar sevap bulur. *"İhdine's-sırâta'l-müstakîm"* on dokuz harftir. Altmış bir eklesen seksen harf olur. Her kim bu seksen harfi okusa seksen yıl oruç tutmuş gibi, geceler boyunca ibâdet yapmış gibi sevap bulur. *"Sırâtallezîne en'amte aleyhim"* on dokuz harftir. Hak Teâlâ'nın doksan dokuz adı vardır. Her kim bu on dokuz harfi okusa, Hak Teâlâ'nın doksan dokuz isimlerini zikretmiş gibi sevap bulur. Yani şüphesiz cennet ehlidir. *"Gayri'l-mağdûbi aleyhim"* on beş harftir. Doksan dokuza katsan yüz on dört harf olur. Kur'an dahi yüz on dört sûredir. Her kim bu yüz on dört harfi okusa, Kur'an'ın tamamını okumuş gibi sevap bulur. *"Veleddâllîn"* on harftir. Yüz on dörde eklesen, yüz yirmi dört olur. Hak Teâlâ'nın yüz yirmi dört bin peygamberi vardır. Her kim bu on harfi okusa, yüz yirmi dört bin civarında -eksik ya da fazla- peygamber yaratmıştır. Her kim Fâtiha Sûresi'nin tamamını düzgünce okursa, önceki peygamberlerin mükâfatı kadar sevap bulacaktır. İnşâallâhu Teâlâ.

İlâhî, sen bizleri bu sevaplardan mahrum eyleme! Bu metni yazanı, bu metni okuyanı ve bütün Müslümanları da mahrum eyleme. Ya

ilahî ya padişahlar padişahı, âlemlerin Rabbi olan Allah'ım, Nebî'nin hürmeti için rahmetinden bizleri esirgeme.²

- **Ahmed er-Rifâî buyuruyor ki:** “Hamd Sûresi’ni ve Âyetü’l-Kürsî’yi her gün güneşin doğuş ve batışından önce on ikişer defa okuyunuz; işte bunlar insanı bütün âfetlerden korurlar. Fukarâdan çok kimseler karada, denizde, barışta, savaşta bu sûretle devam ettiler, çok faydalandılar.” Fukarâyı bunlara durmadan çalışmayı emrederdi. “Allah’a yakın melek olsun, gönderilen peygamber olsun, hiçbir kimse Hamd ile Âyetü’l-Kürsî’nin üstünlüğünü bilmemiştir,” buyururdu.³

- Fâtiha Sûresi, Mekke devrinin ilk yıllarında tamamı bir defada inmiştir (Vâhidî, s. 19-20; Zerkeşî, I, 207; Süyûtî, I, 30, 34; M. Abdülazîm ez-Zürkânî, I, 88-89). Bazı kaynaklarda Medine döneminde yahut önce Mekke’de namazın farz kılındığı esnada, sonra da Medine’de kıblenin tahvili sırasında olmak üzere iki defa nâzil olduğuna dair rivayetlere yer verilmişse de bunlara itibar edilmemiştir (Vâhidî, s. 19-20; Fahreddin er-Râzî, I, 177; Süyûtî, I, 35, 43; Âlûsî, I, 33). Fâtiha’nın Mekkî oluşunun iki önemli delili vardır. Bunlardan biri, Mekkî olan Hicr Sûresi’nde, “*Biz sana tekrarlanan yediyi (es-seb‘u’l-mesânî) ve Kur’ân-ı azîm’i verdik*” meâlindeki âyettir (15/87). Genellikle bu âyette geçen “es-seb‘u’l-mesânî” ile Fâtiha’nın kastedildiği kabul edilmektedir (Buhârî, “Tefsîr”, I/1; Vâhidî, s. 19-20; Fahreddin er-Râzî, I, 177; Şevkânî, I, 15). İkinci delil de beş vakit namazın Mekke döneminde farz kılınmasıdır. Hz. Peygamber’in, “*Fâtiha Sûresi (Fâtihatü’l-kitâb) okunmadıkça hiçbir namaz sahih olmaz*” mealindeki hadîsinin (Dârimî, “Şalât”, 36; İbn Mâce, “İkâme”, 11; Tirmizî, “Mevâkî”, 69, 115, 116) gereği olarak farz kılındığı günden beri namazlarda Fâtiha Sûresi okunmaktadır. Ayrıca kaynaklarda Hz. Alî’nin, “*Fâtihatü’l-kitâb arşın altındaki bir hazineden Mekke’de nâzil oldu*” şeklinde bir sözü yer almaktadır (Vâhidî, s. 19-20; Süyûtî, I, 34-35; Şevkânî, I, 14). Sûrenin fâsılları (ﻉ ﻡ) harfleridir.

2 Hacı Bektaş Velî, *Fâtiha Tefsiri*, s. 75-76.

3 Ken’an Rifâî, *Seyyid Ahmed er-Rifâî*, s. 85i.

Fâtiha “açmak, açıklığa kavuşturmak, sıkıntı ve meşakkati gidermek, başlamak” anlamındaki feth kökünden türemiş bir isim olup hâtimenin zıddı olarak “bir şeyin evveli, baş tarafı, başlangıcı, giriş” mânasında kullanılır (Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, “fth” md.; *Lisânü'l-Arab*, “fth” md.). “Fâtihatü'l-kitâb” tamlamasının kısaltılmış şekli olan Fâtiha, Kur’ân-ı Kerim’in ilk sûresi ve bir bakıma onun önsüzü olduğu için bu adı almıştır. Kur’ân’ın tertibi ve yazılması itibariyle birinci sûre olması yanında, ayrıca namazdaki kıraat rûknünün yerine getirilmesine bu sûre ile başlandığı ve nihayet bir bütün olarak indirilmiş sûrelerin de ilki olduğu için ona bu ismin verilmiş olduğu düşünülebilir.

Elhamd (halk ağzında Elham) Fâtiha Sûresi’nin Türkçe’deki en meşhur adı olup “Sûretü'l-hamd” tamlamasının kısaltılmış şeklidir. Bu adlandırma, sûrenin ilk kelimesi olan “el-hamd” lafzından veya sûrenin bütünüyle hamd mânasını taşımasından kaynaklanmış olmalıdır. Fâtiha’nın çeşitli özelliklerini ifade eden daha başka isimleri de vardır. Âlûsî bunları yirmi ikiye kadar çıkarmıştır (*Rûhu'l-me’ânî*, I, 34). Ümmü'l-Kur’ân (Kur’ân’ın aslı, özü), ümmü'l-kitâb, esas (temel kaynak), vâfiye (tam, bütün), kâfiye (yeterli), kenz (hazine), es-seb’u'l-mesânî (namazların her rek’atında ve çeşitli vesilelerle tekrarlanan yedi âyet), şükr, dua, şâfiye (şifa veren) bu isimlerden bazılarıdır (Taberî, I, 107-110; Âlûsî, I, 34; Elmalılı, I, 5-6).

Fâtiha’nın âyet sayısının yedi olduğu hususunda ittifak bulunmakla birlikte başındaki besmelenin sûreye dahil olup olmadığı ihtilâflıdır. Şâfiîlere göre Fâtiha’nın birinci âyeti besmeledir; son âyeti ise *صِرَاطٌ* *الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ* ile başlar, *وَلَا الضَّالِّينَ* ile biter. Hanefîlere göre besmele Fâtiha’ya dahil değildir; birinci âyet *الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ*, son âyet ise *غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ* dir. Sonunda söylenen “âmin” sözü Fâtiha’dan bir kelime olmadığı gibi Kur’ân’dan bir âyet de değildir.

Fâtiha Sûresi, hamdin âlemlerin rabbi Allah’a ait ve mahsus olduğunu bildiren âyetle başlar. Bu âyet, Kur’ân-ı Kerim’in nüzûl sebeplerinin başında yer alan tevhidi ifade ve ilân etmektedir (Reşîd Rıza, I, 36). Endülüslü müfessir İbn Cüzey de Fâtiha’nın ilk âyetindeki “rabbi'l-âlemîn” terkinin tek başına tevhid akâdesini dile getirdiğini,

başındaki “el-hamdü lillâh” ile birlikte ele alındığında ise âyetin kelime-i tevhidden daha kapsamlı bir mâna taşıdığını söyler (*Kitâbü't-Teshîl*, I, 57). Bu âyeti Allah’ın esirgeyen ve bağışlayan (rahmân ve rahîm), aynı zamanda din gününün sahibi ve hükümrânı olduğunu ifade eden övgü âyetleri takip eder. Allah’ın sonsuz merhametini ve yüce kudretini bildiren giriş niteliğindeki hamd ve senâ âyetlerinin ardından bu yüce kudret sahibi karşısında insanoglunun durumunu belirleyen âyet gelir. “*Biz ancak sana ibâdet eder ve yalnız senden yardım dileriz*” meâlindeki bu âyetle üçüncü şahıstan ikinci şahsa geçilir. İltifat sanatı denilen bu geçiş sadece edebiyat bakımından ifadeye bir incelik ve güzellik kazandırmakla kalmaz, aynı zamanda kulun dindarlığı açısından da çok önemli bir gerçeği dile getirir. Çünkü kişinin mümin bir kul sayılması, ilâhî otoriteye kendi istek ve iradesiyle teslim olduğunu ikrar etmesine bağlıdır. İnsanın kulluğu bu otoriteyi baskı zoruyla değil gönüllü olarak kabullenmiş olmasıyla bir anlam ve değer kazanır.

Sûrede Allah’tan nelerin isteneceği, ayrıca istemenin usul ve âdâbı da öğretilmektedir. Buna göre istemenin şartları önce ne istediğini bilmek, sonra ona gerçekten ihtiyacı olduğunu belirtmek, daha sonra da onu elde etmek için yapılması gerekeni yapmaktır. Böylece gerçek dua, nimeti hayal ve arzu etmek değil, o nimete ulaşmanın doğru yoluna girmek ve o yolda sebat edip ilerlemektir. Fâtîha Sûresi inanan insana kesin bir düstur ve şaşmaz bir formül halinde hidâyetle ibâdetin önemini ve ebedî nimetin elde edilmiş yöntemini bildirmektedir. Böylece sûreyi okuyan mümin Allah’a kul olduğunu ifade ve ikrar ettikten sonra kendisiyle yaratıcısı arasında hiçbir aracı bulunmadan doğrudan doğruya ona seslenir. Ebedî saadete ve nihayetsiz nimetlere ulaştırılan doğruluk ve dürüstlük yolunda ilâhî lütfâ nâil olmuş iyilerin izini takip ederek ilerlerken, gazâba uğramışların, şaşırılmış ve sapmışların durumuna düşmemek için Allah’tan hidâyet ve yardım ister.⁴

Kur’an’daki başlangıç ve bitiş olarak değerlendirilen ve Allah’ın ibâdetinde okunmasını fârz kıldığı sûre olan Fâtîha Sûresi’ni iki bölüme ayırırsak, önce Allah’ın kuluna direkt hitâbı, sonra kulunun ağzından

4 Emin Işık, “Fâtîha Sûresi”, *DİA*, 12. s. 252-254.

kendine hitâbı yönünden şunu da ifade ettiğini görürüz ki, kuldan da tecellî eden Allah'tır.

Yani kul, Allah'a yaklaşabilmek için, Allah'tan bir şey isteyebilmek için kendindeki O'nun isminden yararlanır. Bu yüzden de ortada O'ndan başka bir konuşanın olmadığını görüyoruz. Allah Kendi Kendine seslendiği gibi, kulun ağzından da Kendine sesleniyor.

Kulun ağzından kendine seslenişini de üç bölüme ayırıyor: Şerîat-Tarîkat-Hakîkat.

Şerîat, âyetin "Yalnız sana kulluk ederim." kısmıdır. Çünkü burada bir "ben" var, bir de "Sen" var; "Ben Sana kulluk ederim." Kulluğun başlangıç kısmıdır. Namaza da "ben" olarak dururuz, "Sen" olarak bitiririz.

Ama ikinci kısmı tarîkattir. "Yalnız Senden yardım dilerim." Yani senden yardım gelmezse kulluk edemem. Bunu idrak etmek "tarîkat" kısmıdır.

Hakîkat kısmı, beni sırât-ı müstakîm üzerinde sâbit eyle; yani bütün bu hâllerden, ibâdetten bütün gaye, doğru yol üzerinde ismine göre ilerlemektir.

Sonra, bu gayeye ulaştan dahi, geri dönüş olduğu için, "Beni geri dönüşten dâllîn ve mağdûbin olmaktan koru, çünkü ben kendime güvenemem." diyor. Burası "Bana eşyanın hakikatini öğret." diyen Hz. Peygamber'in yalvarmasına benziyor, çünkü Peygamber eşyanın (yaratılmış her şey) hakikatini bildiği halde bu duayı ettiğine göre Peygamber'in Hak olarak konuştuğu ve halk olarak da konuştuğu bilindiği için, bu dua ümmetim dediği bizlerin de her şeyin hakikatini görebilmemizle ilgili izin isteğidir.⁵

- Allah ile kul arasında bir tür sözleşme ve antlaşma olarak da değerlendirilen Fâtiha Sûresi, Allah-insan ilişkisinin mahiyetini ortaya koyar ve bunun hangi kurallara bağlı olarak sürdürüleceğini öğretir. Ayrıca söz konusu ilişkinin tek taraflı olarak kulun gayretiyle değil, mutlaka Allah'ın hidâyet ve yardımıyla sağlanacağını vurgular. Sûrenin

⁵ Derleyenin Notu.

ilk yarısı kulun Allah'a hamd ve övgüsünü, ikinci yarısı da onun Allah'tan isteklerini dile getirir. *Şahîh-i Müslim*'de yer alan şu hadis bu diyalogun önemine dikkat çeker: "Fâtiha'yı okuyan kul, *Âlemlerin rabbi olan Allah'a hamdolsun*' dediğinde Allah, 'Kulum bana hamd etti' der. Kul, *Allah esirgeyen ve bağışlayandır*' deyince, 'Kulum beni övdü' der. Kul, *O din gününün hükümdarıdır*' deyince, 'Kulum beni yüceltti' der. Kul, *Biz ancak sana ibâdet eder, yalnızca senden yardım dileriz*' deyince, 'Bu benimle kulum arasındadır, artık kulum ne isterse olacaktır' der. Kul, *Bize doğru yolu göster, nimet verdiklerinin yolunu; gazâba uğramışların ve şaşırıp sapmışların yoluna değil*' deyince, Cenâb-ı Hak, 'İşte bu yalnızca kulum içindir, isteği yerine gelecektir' der." ("Şalât", 38, 40).

Bütün tefsirlerde bismelenin başındaki "bâ" (ب) harfinin "iltisâk" (Allah ile insan arasında ilişki ve bağlantı) anlamı taşıdığına önemle dikkat çekilmiştir. Bu bağlantının bir tarafında ulûhiyyet ve rubûbiyyet, diğer tarafında insaniyet ve ubûdiyyet makamı vardır. Fâtiha Süresi'nin de bu şekilde iki bölümden oluştuğu görülür. Övgü ve tâzim cümlelerinden meydana gelen ve ulûhiyyete dair olan ilk bölümde, Allah'ın insanlara yönelik iltifatının en çarpıcı ifadeleri olmak üzere rab (yapıp yaratan, yetiştirip geliştiren, terbiye eden), rahmân ve rahîm isimleriyle, O'nun mutlak hâkimiyet ve hükümlanlığının âhirette de devam edeceğini belirten "mâliki yevmi'd-dîn" ifadesi yer almıştır. Bütün bu nitelikleri dolayısıyla hamd (her türlü övgüler, güzellikler, yetkinlikler) O'na mahsustur. Dua ve niyaz üslûbunun hâkim olduğu ikinci bölümde insanların Allah'a bağlılıklarının temel unsurları olmak üzere "ibâdet" ve "istiâne" kavramları yer almaktadır. Ulûhiyyet bölümünde ifade edildiği üzere insanların bu dünyadaki inanç ve amellerine göre âhiretteki durumlarını rahmân ve rahîm olan Allah'ın şaşmaz adâleti belirleyeceği için, yalnız O'na ibâdet etmek ve yalnız O'ndan yardım dilemek (istiâne) gerekir. İnsan bu beyanı ile kulluğunu, tevhid inancını, tevekkül ve teslimiyetini, ihlâs ve kararlılığını Allah'a arz etmiş olur. Bu seviyeye ulaşan bir iman ve aynı ölçülerle düzenlenen bir amel ve hayat çizgisi "sırât-ı müstakîm"dir. Ömür boyunca bu çizgiyi takip etmenin zorluğu sebebiyle insan bu yolda sürçebilir ve sonuçta kötülöklere rıza göstermeyen Allah'ın öfkesine mâruz kalmış olan sapmışların yoluna

kayabilir. “Bizi doğru yola ilet” sözleriyle başlayan dua cümleleri, bu büyük tehlike karşısındaki aczinin ve kendi kendine yeterli olmadığının bilincine varan insanın âlemlerin rabbi, rahmân ve rahîm olan Allah’a sığınarak hidâyetiyle kendisini desteklemesi şeklindeki niyazını ifade etmektedir.

Sûredeki ifadeler çoğul sîgasıyla olup, Müslümanlar için toplum hayatının ve toplumsal dayanışmanın önemini, cemaat ve ümmet şuuruyla birlik ve beraberlik içinde “sırât-ı müstakîm” üzere hareket etmeleri gereğini ortaya koyar. Bu amaca yönelik olarak cemaatle kılınan namazda imamın kıraatinin aynı zamanda cemaatin kıraati yerine geçmesi Fâtiha’daki bu kapsamlı ifade özelliğinden dolayıdır.

Fâtiha Sûresi önce Allah’ı en belirgin nitelikleriyle tanıtmakta ve insanı sağlam bir imanla O’na yöneltmekte, yaratıcıya ve yaratılmışlara karşı sorumluluk duygusuyla hareket etmeyi dinin ve dindarlığın temeli olarak belirlemektedir. Sûrenin, insanoğlunu yaratıcısıyla ve hemcinsleriyle uyum içinde yaşatmak şeklindeki evrensel hedefi gerçekleştirmeyi gaye edindiği dikkate alınır, onun sadece Kur’ân’ın özü değil aynı zamanda bütün hak dinlerin de özü olduğu sonucuna varılabilir.

Bir yoruma göre Bakara Sûresi Fâtiha Sûresi’nin açıklamasıdır. Başta Âl-i İmrân olmak üzere diğer bütün sûreler de Bakara Sûresi’nin tefsiridir. Nitekim Fâtiha’da Allah’tan hidâyet istenir; onu takip eden Bakara Sûresi, bu kitabın müttakileri hidâyete erdirmek amacıyla gönderilmiş olduğunu bildiren âyetle başlar. Fâtiha’nın Kur’ân’ın bir özeti olduğu kabul edilirse onun bütün Kur’ân sûreleriyle ilişkili bulunduğunu düşünmek mümkün olur.

Fâtiha’nın Kur’ân’daki en büyük sûre olduğu, Tevrat ve İncil’de bir benzerinin bulunmadığı, Bakara Sûresi’nin son âyetleriyle birlikte “iki nûr” diye anıldığı ve geçmişte hiçbir peygambere benzerinin verilmediği, şifa niyetiyle okunduğu takdirde tesirinin görüleceğine dair hadisler vardır. Fâtiha’nın faziletiyle ilgili rivayetlere hadis mecmuaları yanında tefsir kitaplarında da geniş yer verilmiştir. Bu sûrenin her türlü hayırlı faaliyetlerin başında veya sonunda, çeşitli vesilelerle tertip edilen meclislerde, merasimlerde, kabirlerde vb. yerlerde dua niyetiyle okunması, zamanla Müslümanlığın en köklü şîârlarından biri haline gelmiş, ayrıca hemen bütün tekke ve tarikatların ezkâr

KUR'ÂN'IN KALBI

FÂTİHA SÛRESİ

Bütün Kur'an, Fâtiha Sûresi'nin âyetlerinin açıklamasıdır. Yani Kur'an, Fâtiha'dan doğmuştur. Fâtiha'nın, varlık kitabını açan bir anahtar olmasının sebebi şudur; Fâtiha anlaşıldığı zaman Kur'an da anlaşılmaya başlar.

Allah'ın ibâdetinde okunmasını farz kıldığı sûre olan Fâtiha'da Allah, önce Kendisi kuluna hitap ederken sonra kulunun ağzından Kendine hitap ediyor. Allah'ın eşyada tecellî ettiğine dair bundan daha güzel bir anlatım olabilir mi?

Ne İncil'de ne Tevrat'ta ne de başka bir kutsal kitapta böyle bir bakış açısı bulunmaz. Allah önce Kendi ağzından konuşup, sonra kulunun ağzından da yine Kendi cevap vererek aslında *"Hepsi Benim, Benden başkası yok."* diyor. Ama kula da hürmet ediyor, onun ağzından Kendine verilecek cevabı öğretiyor.

"Hamd"ın mânâsı, her şeyi güzel görmek; iyiyi, kötüyü, çirkini, abesi birlemek demek olduğuna göre, *"Hamd Allah'a âittir."* (Fâtiha, 1/2) demek, "hamdı sen yapamazsın, Allah yapar", Allah kulundan tecelli edip Kendinden Kendine hamd eder demektir. İşte bu hâle "istiğrak" diyoruz. Yani o kadar yok olacağız ki aynı balın içine batmış arı gibi... Bala battığı zaman arının kendi hareketi olmaz, artık balın hareketine "arının hareketi" denir. Öyle ki *"...Attığında sen atmadın fakat Allah attı."* (Enfâl 8/75) âyeti bizde tecelli edecek. O zaman anlayacağız ki bizim iyiye de kötüye de sevinmemiz, iyiyi de kötüyü de sevebilmemiz Allah'ın lütfudur.

ISBN: 978-625-8185-10-2

9 786258 185102

Bu kitabın telif geliri
ve o gelir oranında
yayıncı katkısı
Kerim Vakfı burslarına
bağışlanmaktadır.

NEFES